



(Bulányi atya - ismét - misézik)

Simonyi Gyula

Ha egyházi, akkor szamizdat?

Mottó: *"Aki énérettem elveszíti életét, megnyeri azt!"* (Mt 10,39 s par.)

1. Mi lehet abban a bizonyos nagykönyvben?

A diktatúrát megélt emberekben kialakulhatott az egészséges gyanakvás a nyilvánosság információi iránt. Még a gyerekek is tudták általában, hogy hamisított történelmet tanulnak az iskolában. Az emberek önkéntelen 'tartalomelemzési módszerekkel' próbálták a sajtót olvasni: amit szid, az talán jó lehet, amit állít, annak talán igaz az ellenkezője.

Jézus sokat foglalkozott a képmutatással. Újra és újra hangsúlyozta, hogy a valóság számít, az kerül följegyzésre a mennyekben (vö. Lk 10,20), mert az Atya a rejtett dolgokat is látja (vö. Mt 6,4), míg a nyilvánosság csak a gyakran félrevezető külszínt mutatja. Az evangéliumok tanúsága szerint a képmutatás veszélye éppen a vallási intézmények életében különösen nagy. A nyilvános egyházi sajtó el tudja-e kerülni ezt a nagy veszélyt? Lehet-e az egyházi sajtó más, mint szamizdat? Egyáltalán, milyen értelemben lehet tovább szamizdatról beszélni egy látszólag cenzúra nélküli, szabad társadalomban?

Néha előkerülnek bizalmas akták, például viharos hatalomváltások idején. Az utóbbi években megélhettünk itt Magyarországon is egy ilyen feltörést. A sajtó, a könyvkiadás, a dokumentumfilmek tömegével hozták nyilvánosságra azt, amit a megdőlő hatalomnak már nem volt módja némaságra kényszeríteni, bizalmasnak megőrizni. Ilyenkor fölsejlik, hogy mi minden rejlik a nyilvánosság mögött. S mivel vannak régóta fennálló hatalmak, amelyeknek a dolgai továbbra is rejtettek, ilyen feltörésekkor erősödhet a gyanakvás, hogy a nyilvános bizonyos mértékben szinte szinonímája lehet a képmutatónak, a meghamisítottnak.

Jézus segített tanítványainak eligazodni a látszatok világában. Többször hangsúlyozott fő kritériuma a gyümölcs: a gyümölcseről lehet megítélni mindent (vö. Mt 7,16). Ez a kritérium például semmiféle más utódlást, folytonosságot nem ismer el, csak a tetteket: "Ha Ábrahám utódai vagytok, azt tegyétek, amit ő tett. De ti az életemre törtök... a Sátán az atyátok, mert azt teszitek, amit ő tett... aki kezdettől fogva gyilkos." (vö. Jn 8,39-44) Isten a kövekből is tud utódokat támasztani Ábrahámnak vagy az apostoloknak (vö. Lk 3,8).

Amikor a sajtó tudósít egy megtörtént eseményről, azt elkerülhetetlenül legalább egy implicit értelmezéssel ellátja egyszerűen azzal, hogy mennyire simítja bele a történelem- és társadalomértelmezés status quo-jába vagy mennyire engedi, hogy éppen az esemény megkérdőjelezze az értelmezést. Az implicit értelmezésnek ez a kikerülhetetlensége az egyházi sajtónál például szüntelenül fölveti ezt a kérdést: vajon milyen történelem van megírva abban a mennybeli nagykönyvben?

2. Az írja meg a történelmet, aki gyôz

Diocletianus üldözési parancsa kifejezetten szigorú büntetéssel fenyegette a szent írásoknak nemcsak a nyilvános felolvasását, de még a magános olvasását is, sőt mindazokat, akik egyházi írásokat tartottak maguknál. Általában elmondható, hogy a keresztény írások mai szóval a szamizdatba, a túrt vagy tiltott kategóriába tartoztak. Az ősegyházi írások pusztításának eredményességét jelzi, hogy például a Didaché csak 1873-ban került elő újra, s a reformátorok Ágoston írásait hitték ősegyházi hagyománynak - aminek súlyos következményeként a reformáció nagy felekezetei a hatalom és erőszak kérdésében kezdettől nem találtak rá az ősegyházi hozzáállásra, s így a reformáció a bajok fő gyökerét illetően csak a kis erőszakmentes egyházakban hozott igazi reformot.

Az információnak ezt a személyiségformáló, döntésbefolyásoló, társadalomalakító, történelmet fordító jelentőségét minden korban sejtették, ezért azután a könyvégetés, az ideológiagyártás és a történelemhamisítás sem újkori találmány. Az újszövetségi szentírás fennmaradt kétezer éven át, de annak a mindenkori hivatalostól eltérő értelmezései többnyire pusztítás áldozataivá váltak. Pedig minden korban önmagáról állította ki az igazság és hitelesség teljes hiányának bizonyítványát az olyan ideológia, amely nem a szellem eszközeivel, hanem az írások és a máskéntgondolkodók elpusztításával aratott földies győzelmet.

Például a konstantini kor hamar meghozta az első esetet, amelyben a korábban üldözést szenvedett egyházi intézmény maga szabott ki halálos ítéletet. A vád: információs eltévelyedés (eretnység). Priscillianus püspököt és hat társát (köztük egy nőt) kivégezték. Ez az eset még óriási ellenérzést váltott ki: például Szt. Márton toursi püspök és Szt. Ambrus milánói püspök minden közösséget megtagadtak az ítékezésben résztvevő püspökökkel. De a múlt bűneit bevallani mindig a legnehezebb dolgok közé tartozott. Könnyebbek a koncepciók perek utómunkálatai: a vádlott írásainak megsemmisítése és a vádak továbbhagyományozása. Ezért az egyházi köztudatban Priscillianus mindmáig egy eretnység névadójaként szerepel. Ezen az sem változtatott, hogy a múlt század végén mégiscsak előkerült néhány írása, amelyek nem igazolták a vádakat.

Hála Istennek végső értelemben is igaz, hogy az írja meg a történelmet, aki győz. Előbb-utóbb minden földi hatalom és történelemhamisítás elenyészik, s csak az a bizonyos mennybeli nagykönyv marad fenn, amely nem papíron létezik, hanem a lelkekben s Isten emlékezetében.

3. Mi az, hogy egyházi?

Jézus adott egy világos kritériumot arról, mi az egyház: "Arról lehet megismerni, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretitek egymást!" (Jn 13,35)

Ha a szeretetnek csak egy legeslegminimálisabb fokát tekintjük, azt, hogy az egymást szeretők legalább nem ölik meg egymást, már akkor is megállapíthatjuk, hogy semelyik jelenleg létező nagy keresztény felekezet, mint egész, mint intézmény, nem nevezhető egyháznak. Hiszen tagjaik a legkülönbébb háborúkban ölték még saját felekezetükbeli 'testvéreiket' is, katolikusok a katolikusokat, protestánsok a protestánsokat, ortodoxok az ortodoxokat. S nem egyéni bűnösségből tették ezt, hanem mert nem is volt megtiltva nekik, sőt sokszor vallási buzdítást kaptak rá.

Jézus kritériumából következik, hogy csak az erőszakmentes keresztények között kereshetjük azokat, akik objektíve Jézus egyházába tartoznak. (Hogy szubjektíve ki mindenki tartozott s tartozik Isten népébe, s ki üdvözülni, azt csak a szívet vizsgáló Isten ismeri. Az evangéliumból úgy tűnik, például Jézus gyilkosai is üdvözülhettek, hiszen nem tudták, mit cselekszenek.)

Jézus egyházának tagjai valószínűleg megtalálhatók a nagy felekezetekben éppúgy, mint a leeretnekezett kisegyházakban szerte a világon és végig a történelemben. Némelyeknek talán különösen hangzik erőszakmentes keresztényekről beszélni a nagy felekezetekben, pedig az amerikai Katolikus Munkás mozgalom (talán ismerősen hangzik Dorothy Day, Thomas Merton, s a Berrigen testvérek neve) még nem is számít különlegesnek az Anglikán Pacifista Szövetséghez képest - gondoljunk csak bele, micsoda ereje az evangéliumnak, hogy olyan egyház tagjai is eljutnak az erőszakmentesség meggyőződésére, amely egyháznak a feje az országuk uralkodója.

A jézusi egyházfogalom fényében legföljebb csak egyetlen egyházszakadásról lehetne beszélni, arról, amikor a keresztények egy része összeszűrte a levet a római császársággal, s

ennek következtében hamarosan üldözni kezdte az erőszakmentesség mellett kitartó korábbi testvéreit. De ez sem egyházszakadás volt, csak sokak elpártolása az első századok alapvető eszményétől, kilépése az egymást szeretők egyházából.

Lehetetlen is, hogy Jézus műve annyira kudarcot vallott volna a történelemben, amennyire a látszat mutatja. Sem egyházszakadás, sem keresztények közti háború, sem keresztények általi gyarmatosítás és népirtás soha nem történt, hiszen a hatalommal összefonódott, magukat egyháznak nevező intézmények közti viszályok, a hittérítés címén végzett gyarmatosítások nem a jézusi kritérium szerinti egyház történései voltak. Furcsa is lenne az olyan ökumené, ahol teológiai tételeken próbálnak egyezsége jutni, de gyakorlatilag még annyit sem ígérnek egymásnak, hogy alkalomadtán nem fogják ölni egymást. A különböző felekezetekben ill. kisegyházakban élő erőszakmentes keresztények testvérisége a szeretet legalább minimális fokán mindig fennállt. Kihirdethetjük a nagy örömhírt: a keresztények egysége megvalósult, sőt mindig is megvolt.

Az erőszakmentesség automatikusan megóvjá az egyházat attól is, hogy a csak egymást szeretők valamiféle kollektív önzésévé legyen. A magukat nem védők az erőszak világában óhatatlanul a szegények, a kicsik, az elnyomottak közé sodródnak, ahol Isten is áll.

4. Mikor egyházi egy sajtó?

A fentiekből kiindulva akkor, ha alapállása az erőszakmentesség. Azaz akkor egyházi egy sajtó, ha a szamizdatnak egy speciális fajtája.

A szamizdat természetesen semmiképp nem jelent automatikusan egyházi írást. Például az ÁEH is összeállított meghamisított kisközösségi írásokból egy szamizdatot Új Forrás címmel, s azt úgy adta át a püspököknek, mint az utcán elkobzott példányt. Érdekessé akkor vált az eset, amikor az Új Emberben egész oldalon közölt vádirat bizonyítékként hivatkozott erre a kötetre. Hasonló történt egy püspökkari körlevélben, amely elítélte a Lelkipásztori Marketing c. tanulmányt, kétszer is idézve belőle - csak éppen olyan mondatokat, amelyek nem is szerepeltek benne. Erről a hamisított szamizdatról azt rebesgették, hogy az esztergomi szemináriumban készült.

Az egyházi sajtó szamizdat volta gyakran nem csak saját alapállása (amiből fakadóan nem kér engedélyt létehez, mondandójához, csak Istennek hajlandó engedelmeskedni), de külső kényszer is. Az erőszakmentesség látszólag egyszerű kritériuma felmérhetetlen következményekkel jár a felekezetek történelmének és jelenének, a világ problémáinak és a hatalomhoz való viszonyának a szemléletmódjában. Jézus többször is hangsúlyozta a földi lét talán legalapvetőbb elvét: aki meg akarja tartani életét, elveszíti, aki viszont elveszíti az evangéliumért, az megőrzi örökre. Úgy tűnik, ez nemcsak az egyénre, de az egyházra és annak sajtójára is érvényes. A történelem bizonyossága szerint az erőszakmentes egyház az üldözésben sokszor elveszíti épületeit, intézményeit, nyilvános sajtóját, sőt nevét, jóhírét és történelmét is. Eretneknek rágalmazzák, koronként és helyenként máshogy nevezik el (gyakran kivégzett emberekről), történelmét meghamisítják és sajtóját lejárattják, árusítását és olvasását tiltják, ha lehet, betiltják.

A gyermek és a szelíd pusztul a legkönnyebben. Meg az egyház. Ereje nem abban mutatkozik meg, hogy folyamatosan és dicsőségesen fennáll, hanem hogy az egyházi-állami üldözések után is mindig újra föltámad, elpusztíthatatlanul. Éppen azért, mert nem alkuszik meg a létéért sem, inkább vállalja a pusztulást, Isten máshol és más néven és egyszerre sokfelé mindig újra föltámasztja. Mivel hajlandó életét elveszíteni, örökre megőrzi.

5. Szamizdat a kommunikációs hatalom korában?

A katolikus szamizdat egy markáns sorozata, a Karácsonyi Ajándék, amely 1971-ben indult, több mint másfélszáz kötettel érte meg a diktatúra végét. De a fennmaradt régi gépelmények mutatják, hogy a diktatúra más időszaiban is termelt a szamizdat. De beszélhetünk-e szamizdatról az úgynevezett információs társadalomban, amikor a kommunikációs hatalom nemigen használja a kis hatékonyságú diktatórikus cenzori eszközöket?

A diktatúrában bizonyos értelemben csend volt, a minden csatornáján ugyanazt mondogató és nem éppen igazmondónak tartott tömegkommunikáció nem kötötte le az emberek figyelmét. Ha valamit szidott, azzal csak azt érte el, hogy az embereknek tudomást szereztek róla. A szamizdat példányszáma elenyészően kicsi volt, létezésének tudata mégis belengte a szellemi köröket. Az emberek szomjazták az igazi híreket s a nyomtatottnál sokkal nagyobb érdeklődéssel és bizalommal vették kezükbe a gépírási anyagokat.

A börtönben tiltott volt minden vallásos anyag, még a biblia is. A rabok rejtegetési technikái közül egy - népmesékben is szereplő - igen jónak bizonyult: a tűt szalmakazalba rejteni, azaz a papírokat papírhalmazba. Egy könyvtárat, levéltárat, archívumot átkutatni elrejtett - a többihez hasonló formájú - papírok után mérhetetlen energiát és időt igényelne. Csak az tudja használni, aki tudja, hová rejtette.

A kommunikációs hatalom szűrési mechanizmusa is a szalmakazalhoz hasonlóan működik. Nem csendet parancsol, amelyben csak az ő hangja hallatszik, hanem megengedi a legteltesebb hangzavart, hiszen úgyis csak az ő hangja hallatszik ki belőle. Miért akadályozná meg, hogy valaki fénymásolva terjessze eszméit: a rengeteg televíziós és rádiós csatorna, a figyelmet elkábító reklámözön, a naponta több könyvnyi szöveget kínáló újságok, a postaládát ingyen megtöltő színes prospektusok hangzavarában ki figyel oda fénymásolt cetlikre? Csak akinek ereje, pénze, hatalma van a mondanivalóját sokszor ismételt tévéhirdetésekkkel, óriásplakátokkal, vezércikkekkel sulykolni, annak a szava jut el széles körökhöz.

Szamizdatról ilyen körülmények közt nem negatív és külső meghatározással (kiadni nem engedett) beszélhetünk, hanem pozitívan és saját funkciója oldaláról: szamizdat az, amely vállalja Jézus erőszakmentességének mindkét oldalát. Jézus szelídsége egyrészt kemény próféta szó (nem felszabadítási harc!) a szegények, elnyomottak, más emberektől szenvedők érdekében (különös élel az Isten nevében uralkodás és ölés ellen), másrészt ennek ára, az üldözés elviselése visszaütés nélkül.

Az evilági 'szelídség' ezzel szemben a hatalommal való békességet jelenti és ennek árát a szó területén: az erőszak jóváhagyását legalább cinkos némasággal, de akár a templom kufárjai ellen fellépő, ostort suhogtató Jézus esetének félremagyarázásával is; s a mai kufárokról kemény szavakkal beszélők letorkollását.

A fizikai vagy hatalmi erőszaktól szenvedők tudják, hogy nem szerencsés az erőszak szó jelentését gyengíteni ilyesféle szellemeskedéssel: erőszakosan képviselitek az erőszakmentességet. Egy olyan világtársadalom csendes zugában élünk, amelyben a történelem legnagyobb nyomorúsága, környezetpusztulása, háborúskodása, menekülése, népességrobbanása s ugyanakkor vagyonfelhalmozása és dőzsölése folyik. Nem kis részben felelős ezért a magukat egyháznak nevező, de az erőszakmentességet nem valló, sőt az erőszakmentes egyházat leeretnekező intézmények 'antitanúsága'. Nagy szükség van az evangélium teljességére, a kemény szavaira is. Az ezt felvállaló egyházi sajtó ma is (s a világ sok pontján szó szerint is) szamizdat.

forrás: <http://bocs.hu/ef93-1.htm>